

se, da je stvar tam celo drugača, kjer je učitelj tako srečen, da ima samo po en oddenek pred sabo — tam taka razlika posebno važna nij.

Konečno bi bilo le še omeniti, da se pravopis v „Začetnici“ povsem ne strinja z „Drugim berilom“, kakor tudi v obče sem ter tje „kako bolj ne navadno uporabi“. N. pr. Možka kerstna imena. Str. 33. piše: Štajersko, a na str. 108. piše: Štajarsko. „Začetnica“ piše: Črešnja, a „Drugo berilo“ večkrat piše: Čerešnja. „Začetnica“ piše skoz: oča, v sklanjavi pa vendar privzema podaljšek — očeta; „Drugo berilo“ ima navadno pisavo: oče. „Začetnica“ piše: varih, ogljije, tič in piič. V „Začetnici“ se bere dosledno „cetica“, a v „Drugem berilu“ dosledno „cetlica“; v „Začetnici“ je: samostavnik, v „Drugem berilu“ samostalnik, imenovalnik i. t. d.

Želeti bi bilo, da bi vsaj šolske knjige same sebi v pravopisji ne nasprotvale; kjer pa je pisava v dveh ali še v večih oblikah pravilna, naj pa bi se v opombi zaznamovalo, da se sme tudi „tako“ pisati brez pogrška. (Dalje prih.)

Poučno berilo.

Kako se nareja led?

Gorkota vse telesnine razteza, mraz pa jih skrčuje. Po tem, da se telesnine raztezajo, postajajo laglje, potem pa, da se skrčijo, težje. Teža kake stvari je torej v ozkež zvezi z gorkoto, ki na njo vpliva. Čim večja je namreč gorkota, tim bolj se tudi telesnina po nje vplivu razteguje ter postaja loža in narobe: čim manjša je gorkota na kako snov vplivajoča, tim bolj se lé-ta skrči ter postaja težja. To je pravni zakon, ki ima za vse naravne telesnine svojo veljavo, le za vodo ne, ta se različno od drugih teles raztegne in skrči.

Ako vodo vgrejemo od 0° do 4° C., tako bi sodili potem, kar smo ravno navêli, da se bo raztezala; a to se ne zgodi, marveč ona se skrči in sicer tako, da ima pri 4° C. svojo največjo gostost in po tem takem tudi največjo svojo težo. Če jo pa od +4° C. naprej ogrejemo, jela se bo zopet raztezati ter bo blizu pri +8° C. imela tisto gostost ter bo skoraj tako težka ko pri +4° C. In če bi ogreli vodo še nadalje, raztegnila bi se povsem čisto tako, kakor druge snovi, torej čisto po onem zakonu, ki smo ga početkoma omenili. Iz tega neposredno sledi, da se voda, ako jo — pri 100° C. počenši do 4° C. — ohladimo, ne bo skrčila, ampak raztegnila (se bo); in če je to ohlajenje vže prekoračilo zmrzlin (0° C.) in voda postala vže led, potem se pa zopet čisto zakonito razteza. — Da se voda od 4° C. do 0° C., sosebo pa ko ravno zmrzne torej pri 0° C. prav zdatno raztegne, tega nas prepričajo

razne prikazni v zimskem času. N. pr. skale, ki imajo spokline in v katerih se (od dežja) nabere voda, se razpočijo, če ta voda v njih zmrzne. To bi se ne moglo zgoditi, če bi se voda po zmrznjeni ne bila raztegnila; prostor namreč, ki ga je (voda) prej zavzemala, postal je zdaj, ko se je razširila, pretesen — skala morala je počiti. Tudi vidimo šestokrat po zimi led plavati na površji vodâ, kar je očividni dokaz, da se je voda, prej ko je v plošče zmrznila, ki jih na svojem hrbtu nosi zdaj njena posestrima, morala raztegniti, torej lajša postati, kajti stvari, ki so težje ko voda na nje površji plavati ne mogó. — Lahko bi še več našteali enacih prikazen, a naj zadostujete te dve. Vsaj smo vže tako preveč v stran zašli, o stvari samej pa, ki jo tu malo razpravljati čemo, še nič povedali. A vendar so vrstice, ki smo jih zdaj zabilježili, v razum naslednjih neobhodno potrebne.

Voda jame zmrzovati pri 4°C . Zakaj ravno pri tej stopinji gorkote in kako, to hočemo koj razjasniti. — Mraz vpliva na vse stvari, s katerimi pride v dotiko, torej tudi na vodo in sicer pri tej sprva le na nje površino. Lé-ta se najprej ohladi. Če je to ohlajenje toliko dozorelo, da so vsi delčki vodine površine najgostejši in najbolj težki t. j. da imajo vsi 4°C . gorkote, potem morajo, to je čisto naravno, pogrezniti se na dno; na njih mesto pa pride ravno toliko delov iste vode, ki se je neposredno nahajala poprej pod ono, ki zdaj biva na dnu. Z novo to površino se baš tako godi ko s prejšnjo: ako je ohladila se do 4°C . pade tudi proti dnu ter se postavi nad ovo, ki je ravno tiste gostosti ko ona. Sedaj pridejo zopet gorkeji vodeni deli na površje, ti se znova na ravno ta način ohladé in to se godi sploh toliko časa, da je polagoma vsa voda postala 4°C . gorka. Zdaj imamo vso vodo enako gorko.

Zrak pa, ki se vode dotika je zbog mraza se vé-da mrzleji ko 4°C ., on torej nánjo vpliva ter jo ohladi pod 4°C . in sicer zopet, kar je zdaj pač samo ob sebi razumljivo, najpoprej na površini. Površna voda se pa zdajci ne skrči več, ampak jame se — kakor nam je znano to iz početnih vrstic — raztezati, zbog tega postane lajša in ne more se pogrezniti, marveč ostane na površji. Slednjič, če se je že ohladila do 0°C ., spremeni se v led. — Da se led naredi na tak način, je pač kaj imenitno in potrebno! Led je namreč slab prevoditelj gorkote, on torej zavrača, da mraz predaleč pod površino vodovja segati ne more. Ako pa mraz do vode pod ledeno škorjo nima popolne moči, potem lé-ta voda tudi nikdar čisto zmrzniti ne more. In baš to je jake važnosti! Če bi voda vsa zamrznila, potem bi vse v njej živeče živali in rastline čez zimo poginiti morale. Potem bi pa človek največ trpel; on bi v marsikaterih krajih, kjer se živi večinoma le o povodnih živalih (o ribah, rakih i. t. d.) ne mogel več živeti, ker bi mu

manjkalo najpotrebnejšega živeža. Tudi podnebje, zrak, vremena i. v. dr. bi postalo čisto drugačno, morda celo nestrpno, — ako bi ne bila modra roka stvarnikova vodi podelila dobrodejne lastnosti, da se ne razteza in skrčuje tako, nego druga telesa v naravi.

Armin Vranski.

Dopisi in novice.

Z Dunaja 9. febr. (Izv. dop. »Slov. Nar.«) V višjih krogih tedaj zopet hud boj. Kar je ustavovernega — in v birokraciji, v vojaštvu, v kapitalu in celo v cerkvi je žalibog še dosti nemško-ustavoverskega — vse se je postavilo na noge zoper to, da bi se ministerstvo dopolnilo iz avtonomistične večine. — Zdaj se dela zopet z onimi pripomočki, ki so pred osmimi leti Hohenwarta vrgli. Višjim krogom se »poroča«, da je mestno prebivalstvo Dunajsko, Graško itd. jako razburjeno in nezadovoljno in da bi utegnulo Bog ve kaj zgoditi se, ako se naučno ministerstvo izroči kacemu avtonomistu, ki bi bil za narodne reforme in za to, da bi šola zidana bila na krščanski podlagi. Torej omehkuženi, lahkoživi, škrofulozni in strahopetni pojedeni mestni element dunajskih socialnih kloak naj odločuje bolj kot krepki in zdravi narodje v Avstriji, kateri sami rabne vojske dajejo in davka silno večino! Humbug in ustavoverni švindeli, ki so žugali s tem mestnim pojedenim dunajskim filistrom. Kdo je še v novem testamentu slišal o judovskem pogumu?

Situacijo je res tudi poostrilo to, da je knez Lichtenstein predlagal preuredbo šolske postave v krščanskem in narodnem smislu. Nemške novine, in celo neke slovanske, češke in poljske, so začele vpiti o reakciji. Strenayrovci pak so to vpitje znali dobro porabiti in so šli odločilnim krogom na ušesa trobit rekoči: vidite zdaj uže se kaže, da ti ultramontani bodo vse podrl, kar smo mi v 18 letih zidali. In dosti je, ki v to »vse podiranje« verjemo. Politične modrosti nij toliko na sveti, kolikor bi jo bilo želeli. Celó kak pobožen nemšk filister, ki pa pravi, da hoče biti »liberalen«, ne ume, da šola more biti krščanska in narodno pravična, a da zaradi tega še ne vpeljuje španske inkvizicije. Nemški cesar Vilhelm je, od puškometnega zrna zadet, javkal: »dajte mi več religije v deželo« in odpravil ministra Falka, ter postavil Puttkamra, ki je javno izrekel se za krščansko šolo. Torej kar je na Nemškem prav, to je Nemcem pri nas nevarno?

— **Deržavno sodišče o jeziku v ljudskih šolah.** 19. januarija t. l. se je pri tem najvišem sodišču obravnavalo o pritožbi Rusinov v Lvovem zoper ukaz naučnega ministra, ki je zavgel pritožbo Rusinov. Sodišče je spoznalo, da je gospod minister s svojim ukazom dné 6. junija 1879 ravnal zoper pravo, in da je pritožba, ki skerbi »za varstvo« rusinskega jezika v šolah in uradih opravičena. Ta razsodba nam vendar očitno kaže, da šolske oblasti ravnajo zoper postavu, ako v enakih okoliščinah zavirajo poučevanje v narodnem jeziku, baje se bodo tudi drugod upirali na to razsodbo.

Naučno ministerstvo je sicer hotelo odpraviti to pritožbo, rekoč, stvar še ni dovolj obravnana pri dotičnem uradu, tedaj deržavno sodišče ni kompetentno za to razsodbo. Deržavno sodišče je vendar izreklo, da je brez dvombe »kompetentno«, ker je tukaj prikračeno politiško pravo, in je naučni minister kot zadnja inštanca razsodil v smislu dvojih šolskih oblasti zoper pritožbo Rusinov.